

I. k. I. Solon adótorvényéről. *Telley Ivántól*. 1867. 14 l. Ár. 10 kr. — II. Adalékok az attilai tüdőnyelvnyelvhez. *Telley Ivántól*. 1868. 16 l. 10 kr. — III. A legújabb magyar Szentírásról. *Tarkanyi J. Istvántól*. 1868. 30 l. 20 kr. — IV. A Nibelung-ének keletkezéséről és gyűjtéséről. *Szász Károlytól*. 1868. 20 l. 10 kr. — V. Tudománybeli háttérmondások okai, s ezek láthatóságából Akadémiaiunk feladata. *Telley Ferenczről*. 1868. 15 l. 10 kr. — VI. A keleni török nyelvről. *Vambéry Armandtól*. 1868. 18 l. 10 kr. — VII. Gedeji Katona István főleg mint nyelvész. *Imre Sándortól*. 1889. 98 l. 30 kr. — VIII. A magyar egyházak szeriartárságának a XVI. és XVII. században. *Bartalus Istvántól*. Hangjegyekkel. 1899. 184 l. 60 kr. — IX. Adalékok a régi magyar irodalom történetéhez. (1. Székely Mihálynak eddig ismeretlen szindarabjai. 1550—59. — 2. Egy népirodalmi emlék 1550—75-köz. 3. Baldi Magyar olasz Szentírásja 1583-ból. — 4. Báthory István országbíró mint író. — 5. Szenci Molnár Albert 1574—1633). *Telley Ferenczről*. 1869. 176 l. — X. A magyar bővített nyelvről. *Brezaei Samueltól*. 1870. 46 l. 20 kr. — XI. Jelentés a falu- és városi iskolásoknak Magyarországot illető kéziratairól és nyomtatványairól. *Bartalus Istvántól*. 1870. 43 l. 20 kr. (1867—1869.)

II. k. I. A Konstantinápolyból legújabbban érkezett négy Corvin-codexről. *Macray Gábor* l. tagtól. 1870. 16 l. 10 kr. — II. A tragikai felfogásról. Széklogláló. *Szász Károly* r. tagtól. 1870. 32 l. 20 kr. — III. A találatok a magyar nyelvkeletkezés körében. *Joannits Gy.* l. tagtól. 1870. 43 l. 20 kr. — IV. Adalékok a magyar rokonsághoz és értelmezéséhez. *Fényes Henrik* l. tagtól. 1870. 47 l. 20 kr. — V. Solomos Dénes költeményei és a hozzájuk tartozó görög népviselek. *Telley Iván* lev. tagtól. 1870. 23 l. 20 kr. — VI. Q. Horatius satirái. (Eduikai tanulmány). Széklogláló. *Zichy Antál* l. tagtól. 1871. 53 l. 30 kr. — VII. Újabb adalékok a régi magyar irodalom történetéhez. (I. Magyar Pál XIII. századbeli kanonista. II. Nagy István kir. horozegné, mint etnikai író. III. Baldi Bernardin magyar olasz szótárkötés 1582-ből. Működés közlés IV. Egy XVI. századbeli névnyelvi leírás XVII. és XVII. századbeli párhuzamokkal. V. Akadémiai események Magyarországon Bessenyei esztől). *Telley Ferencz* r. tagtól. 1871. 124 l. Ár. 40 kr. — VIII. A régi magyar hangzókról és megjelölésük módjáról. *Gr. Kálmán Géza* lev. tagtól. 1872. 59 l. 20 kr. — IX. Magyar arófontagadások. *Szilágyi Áron* l. tagtól. 1872. 16 l. 10 kr. — X. A halál nyelve és dialektusai. Széklogláló. *Szász Károly* l. tagtól. 1872. 114 l. 30 kr. — XI. A diktatórikus. *Szilágyi Áron* lev. tagtól. 1872. 23 l. 20 kr. — XII. Emlékbeszéd Arany Gergely fölött. *Széklogláló József* lev. tagtól. 1872. 13 l. 10 krajczár. (1869—1872.)

III. k. I. Commentator commentatus. Tartólatok Horatius satiráinak magyarra fordításán. *Brezaei Samuél* r. tagtól. 1872. 109 l. 40 kr. — II. Apáczai Csabó János Brezaei Ákos fejedelmireg bonyultai terve a magyar nyelvben felállítandó első tudományos egyetem ügyében. *Szász Károly* r. tagtól. 1872. 18 l. 10 krajczár. — III. Emlékbeszéd Bituzs Lajos felett. *Szász Imre* l. tagtól. 1872. 18 l. 10 kr. — IV. Az első magyar társadalmi törvény. Széklogláló. *Vadász Károly* l. tagtól. 1873. 64 l. 20 kr. — V. Emlékbeszéd Engel József felett. *Fényes Henrik* l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VI. A hűn költészetéről, tekintettel a magyar ösköltészetre. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 1873. 135 l. 40 kr. — VII. Emlékbeszéd Schleichner Ágost, külföldi l. tag felett. *Biedl Szende* l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VIII. A nemzetiségi kérdés az araboknál. *Dr. Goldzicher Ignác*tól. 1873. 64 l. 20 kr. — IX. Emlékbeszéd Grünwald József felett. *Biedl Szende* l. tagtól. 1873. 12 l. 10 kr. — X. Adalékok Krónika történetéhez. *Gr. Kálmán Géza* l. tagtól. 1873. 52 l. 20 kr. — XI. Van-e elfogadható alapja az ike-es igék külön ragozásának. *Biedl Szende* lev. tagtól. 51 l. 20 kr. (1872—1873.)

IV. k. I. szám. Paradoipomona kai diorthomena. A mit nem mondtak a a mit csak mondtak a commentatorok Virgilius Aeneide II-ik könyvére, különös tekintettel a magyarra. *Brezaei Samuél* r. tagtól. 1874. 151 l. 40 kr. — II. szám. Bálfűző Gábor jelentése Országos és Ársztában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Melléklet az Kálvini duna hangjegye. 1874. 32 l. 20 kr. — III. szám. A classica philológiának és az összehasonlító nyelv- és nyelvtudományoknak nyelvészeti feladatainak. Széklogláló. *Bartalus István* l. tagtól. 1874. 182 l. 40 kr. — IV. szám. A határozott és határozatlan mondatokról. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 1874. 31 l. 20 kr. — V. szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletre hozott könyvekről, tekintettel a nyomtatott viszonyokra Keleten. *Dr. Goldzicher Ignác*tól. 1874. 42 l. 20 kr. — VI. szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletre hozott könyvekről, tekintettel a nyomtatott viszonyokra Keleten. *Dr. Goldzicher Ignác*tól. 1874. 42 l. 20 kr. — VII. szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletre hozott könyvekről, tekintettel a nyomtatott viszonyokra Keleten. *Dr. Goldzicher Ignác*tól. 1874. 42 l. 20 kr.

A MAGYAR ZENE

TUDOMÁNYOS TÁRGYALÁSA.

PONORI THEWREWK EMIL

RENDES TAGTÓL.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADEMIA.

1890.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

A magyar zene tudományos tárgyalása.

(Olvastatott a m. tud. akadémia 1889. dec. 3. tartott ülésén.)

Наразѣвъ на, изустовъ ѣт.

A magyar nemzetnek anyanyelvén kívül még egy másik anyanyelve is van: a magyar zene. Valamint amaz, úgy ez is a magyar genius jellemző alkotása. A zene nem tekintve nemzeti voltát, magában is, mint hatalmas művészet, a tudományos bűvárkodásnak rendkívül érdekes és fontos tárgya, hát még a mi zenénk, mely ránk nézve valóságos nemzeti kincs.

A zenetörténet és zenetan tehát méltó helyet foglal el a tudományos disciplinák között. Nem egy külföldi egyetemen látunk kitűnő tudóst e tudomány előadására alkalmazva. Leghíresebb példakul említem néhai dr. Marx Bernát Adolfot a berlini, és dr. Hanslick Edét a bécsi egyetem rendes tanárát.

Ezennel különösen hangsúlyozom, hogy e disciplina, a menyiben nekünk magyaroknak saját zenénk van, mint ritka tulajdonokkal jeleskedő, Európaszerte elismert specialitás, reszünkről kiváló gondozást érdemel, sőt mivoltát és történetét feltüntető részének tudományos kidolgozása egyenesen ránk magyarokra tartozik.

Előmunkálatok eddig is történtek. A M. Tudom. Akadémia e nemzeti ügy kellő méltatása következtében választotta meg zenénk tudósait: Mátray Gábort, Bartalus Istvánt és Bogisich Mihályt levelező tagjainak, nemzeti művelődésünk érdekében ajánlódkozta meg irodalmunkat a Mátray-megfejtette XVI. századbeli történeti, bibliai és gúnyoros magyar énekek dallamainak, valamint Bartalus és Bogisich munkálatainak kiadásával.

Bármennyire elismerem e munkáknak kiváló érdemeit, még sem mondhatom azt, hogy zenénk tudományos tárgyalását ren-

desen és módszeresen megindítottuk, annál kevésbé, hogy csak valamiképen is befejeztük volna. A kutatásnak eddigi eredményei csak egyes oszlopok a majdan elkészülő épület számára. Hogy ezen a téren mennyi a teendőnk, előadásom folyamában fog kiderülni.

Hogy valaki magát a magyar zene tudományos tanulmányozásának szentelhesse, szüksége van:

1. a zenékre vonatkozó bel- és külföldi irodalmi művek ismeretére;
2. a historiai kútfőkben található zenei adatok gyűjteményére;
3. a régi időkben ránk maradt zenedarabok lehető teljes sorozatára;
4. mai nép- és műzenénkben, valamint
5. a külföldi zenében és történetében való jártasságra.

A mi az irodalmat illeti, egyelőre, a míg teljesebb repertorium nincs, úgy igazíthatja a kutatót a József főherceg Czigány nyelvtana függelékének IV. szakasza, mely a magyar zenéről és cigányzenéről szól.

Voltakép a Magyar zenészeti Lexikon volna arra hivatva, hogy első kalauz gyanánt szolgáljon; de minthogy szigorú tudományos módszer nélkül készült, minduntalan cserben hagyja az embert. Mennyire hiányos, annak bebizonyítására elég annyit mondanom, hogy míg a zeneművészetre nézve értéktelen ocárinát is leírja, a tárogatót meg sem említi; míg a zeneműkereskedőket is hosszú méltatásban részesíti: Tinódi, Lavotta, Csermák, Rózsavölgyi életrajzeit és műveik ismertetését hiába keressük benne.

Irgykedve nézem a németeknek és francziáknak lexikonjait, melyek gyakran még magyar zene dolgában is jobban tájékoztatnak bennünket, mint saját munkáink. Például a magyar operáknak eddig teljes sorozatát csakis a Riemannféle Opernlexikonban találjuk meg.

A mi a történeti kútfőkben található adatokat illeti, azokhoz, kik okmánytáraink indexét készítik, azzal a kéréssel járulok, hogy a zenét ki ne felejtsek belőle, mert ha e tartalomjegyzék úgy nem igazít bennünket, a tudományos apparatus mindig eszónka fog maradni.

Valamint nyelvtudományunknak Nyelvméltára volt szüksége, ép úgy szüksége van zenetudományunknak zenei emléktára. Minthogy zenetudósaink e téren már sokat dolgoztak, mielőtt a már közzétett művek újabb, pontosabb és teljesebb kiadására gondolhatnánk, szükségünk van a kiadatlanok rendszeres összegyűjtésére és czélszerű közreboosztására.

E kiadást annyival inkább kell óhajtlanunk, mert éppen oly dolgok vannak a kéziratgyűjteményekben elrejtve, melyek legbecesebb nemzeti kincseink közé tartoznak. Nem szomorú dolog-e az, hogy Csermák műveinek teljes gyűjteményét mindaddigéle nem bírjuk. Már pedig Csermák, Liszt saját szavai szerint, «oly név, melyre Magyarországnak méltán büszkének kell lennie s valóban büszke is, mert az, ki e nevet viselte, valódi magyar geniusszal volt megáldva, s legnagyobb, leghalhatatlanabb zeneszerzője volt.» (Liszt, *A Czigányokról és a cigány zenéről Magyarországon*. Pest. 1861. 292. lap, a CXXVI. fejezet elején.)

Itt örömmel kell jelentenem, hogy az a szép compositio, melyről azt mondja Mátray a *XVI. századbeli magyar énekek* kiadásában (IV. lap), hogy gróf György László szentelé a budapesti Conservatorium műtárának (Címe: *A fenyegető veszély*. Szerző Csermák Antal György. 1809.), nálam is megvan, még pedig eredeti kéziratban s nem zenekarra, hanem l hegedűre és zongorára alkalmazva. Ez az ábránd az 1809. évbéli insurrectióhoz írt nagyobb szabású zene-kép. Egyes szakaszai egyes jeleneteket jellemeznek, s a szerint vannak elnevezve. A «készület a veszedelem ellen» című Andante s egy rövidke Adagio után következik a *nemes felülés* című Allegro Spiritoso, mely abban a pillanatban szólaltatja meg a Rákóczi-motivumhoz hasonló fanfart, mikor az insurrectió nemesség lóra ül. Ez ébresztette bennem azt a gondolatot, melyet József főherceg *Czigány nyelvtanához* szerkesztett Irodalmi kalauzomban lakonikus rövidséggel ki is fejeztem, hogy a Rákóczi-motivumban alighanem a régi magyar lovassági szignál rejlik. A Rákóczi-nótában a mult csatáknak emlékét idézi fel; mert a magyar harezos világnak a riadója volt s ép azért válhatott később valóságos indulóvá.*

*) Magyarizátoomat Káldy Gyula is elfogadta, ki *A régi magyar zene kincseiből* című becses gyűjteményében, melyet nem győzők eléggé zené-

A ki Csermák műveinek kiadására akar vállalkozni, annak a következő adatokkal szolgálhatok.

Csermákról Czigány irodalmi kalauzom (József főherczeg Czigány nyelvtanához írt függelékem) 325. lap.

Siremlékének leírása Sebestyén Gábertől Felső-Magyarországi *Minerva* 1829. évfolyamában = Sebestyén Gábornak a Nemzeti muzeumban őrzött 888. számú kéziratában.

Magyar nóták Csermáktól, Hasznos Mulatságok 1824. I. félv. 163. lap.

Művei közül tudtommal megjelentek a következők:

1. *Fris magyar. Régi magyar zene gyöngyei* I. 8—11. lap.
2. *Alegretto quasi Andante. Allegro-Andante.* u. o. 10—13. lap.
3. *Magyar induló.* u. o. I. 14—17. lap.
4. «Csermák 1811.» *Allegro.* u. o. II. 9. l.
5. Csermák. *Andante.* u. o. II. 19. l.
6. Csermák 1812. *Andante.* (Trio.) III. 3. l.
7. * *Allegro.* III. 5. l.
8. * *Allegro.* III. 13. l.
9. * *Andante* (Trioval). III. 17.
10. * *Allegro.* III. 21.
11. (?) *Andante* (Trioval). III. 25.
12. Csermák 1805. *Adagio.* IV. 5. l.
13. * 1803. *Allegro.* IV. 7. l.
14. * *Andante.* IV. 15. l.
15. * *Molto Andante.* V. 3. l.
16. * *sarkantyús verbünk.* V. 23. l.
17. * 1805. *Molto Andante.* V. 29. l.

Bartay Ede következő czimű kiadványában: «Zsombolyi Csekonics Jánosné Báró Lipthay Leona Ö Méltóságának 30 Eredeti Magyar Zenedarab Régi Magyar zenészerzőktől, Bihari, Csermák,

szeink figyelmébe ajánlani, az eredeti Rákóczy-nótát is közli, a mint azt tárogatón fújták. V. ö. Fáy-gyűjt. IV. 21. s köv. l. Originalis Rákóczi Nóta. Rákóczi! Marsch. Ütközet. Beliebter Marsch für das löbl. k. k. Linieninfanterie-regiment fürst Esterházy, von dessen kappelmeister (Scholl) componirt und für das Pianoforte zu 4 Händen eingerichtet von Fr. Edl. v. Deuret. Wien. Moechetti. — Hajdu László, *Zenészetű Lapok.* 1862. 17. sz. 9. l. Ábrányi Kornél *Magyar Szalon* 1885. 275—279. lap.

Lavotta, Rózsavölgyi, Ruzitska. s. a. t. Zongorára átírta Bartay Ede. Rózsavölgyi és társa sajátja Pesten Ára f. 3. uj p.»

Összesen itt 4 darab.

1. Lassu magyar a 15. l.
2. Verbung 16. l.
3. Verbung 17. l.
4. Verbung 18. l.

Káldy Gyulának: *A régi magyar zene kincseiből* című gyűjteményében:

Dobogó táncz (1805.) a II. füzet 39. lapján.

Palotás magyar (1810.) " " 45. "

Magyar táncznóta (1812.) " " 47. "

A nemzeti zenede műtárában a következő kéziratok vannak:

1728. számú: Boritékján: *Régi magyar nóták töredékei a XIX. század II. és III-ik tizedéről.* Hegedűre Csermák és Rózsavölgyi ecet. A pestbudai hangászegyleti zenedének szentelvé Érdy János, a magyar Nemzeti Múzeum régiségosztályi őrre 1858. Aug. 4. Magának a kéziratnak a czime: Nemzeti Tántzok 1822.

Maga a kézirat egy binio, egy ternio s megint egy binióból áll. Más szóval az első fogás 8 lapra, a második 12 lapra, a harmadik megint 8 lapra terjed. Az 1. fogás közepéből úgy látszik 4 lap hiányzik. A 4 lapra való oldaljegyzet szerint: «Itt a következő lap hiányzik.»

Az egész kézirat 24 számozatlan oldal. Három fogásból áll. Az első 8 lap: *Violino primo Hungrois.* 1. Trio. 2. 3. 4. *Verbunk.* 5. sz. után úgy látszik 4 oldal hiányzik. (Írónnal írt oldaljegyzet szerint: «Itt a következő lap hiányzik» 6. lap.) Frissen Verbung.

A 2-ik fogás 12 oldal. Mátray oldaljegyzete szerint «Ennek első és utolsó lapjai hiányzanak.» A nóták számozása után itélve (az I. fogásban a számozás 5-ig terjed, ez a 10. sz.-mal kezdődik) elül is hátul is két-két oldal hiányzik. A 4. oldalon álló 6. számhoz azt jegyzi Mátray: Hol lakik kend hugom asszony Kereszturban, az 5. oldalon álló 8. sz.-hoz: «Országunkban futkározó». A 3. fogás 4 oldalra terjed. Mátray szerint: «Ennek eleje és vége hiányzik.» Az első oldalon eredeti írásban: Majestoso. *Csermák.* 11. Adagio *Csermák.* 12. 2. old. *Csermák.* 13. A 4. oldalon Rosenthal (Mátray hozzá jegyzi: «Rózsavölgyi») Mestoso (olv. Maestoso) 19. E szám

azt bizonyítja hogy a fogás közepéből is 4 oldal hiányzik. Az utolsó oldalon álló 21. sz. *Andante* ról megjegyzem, hogy Bartay 30 eredeti magyar zenedarabja 38. lapján Rózsavölgyi-féle Lassú magyarnak van közölve. A kézirat utolsó félvén: «Majestoso. *Csermák*. 11.» «Adagio. *Csermák*. 12.» «*Csermák*. 13.»

4348. sz. Címe: *Ein Neuer Galanterie Solomässiger Verbung* sammt Trio für Ein Violoncello Solo Guittar und Violin Concertand. Vom Anton Georg Tschermák Genie Musziker. Mit Freiheit angetragener Widmung Dem Wohl Edl geborn, gnädigen Herrn Ignatz d'Végh k; ungarisch Stulweizenburger löbl: Comitats Assessor und erster Notär. Alul e mütári jegyzet: «A nemzeti Zenedének küldé t. cz. Verebi Végh János ur 1872.-ki dec. 24. Pestre érkezett 1873. január hó 9-én. Eredeti kézirat. Készült Vereben.» Az egész áll egy félvéből s két negyedévől.

4349. sz. Címe: *2 Ungarische Tanz Verbungs und 1 Frisen sammt Trio*. Der erste Verbung sammt dem Frissen sind ganz Neu und zw. für 1 Violin und 1 Bassettl Concertand. Gefällige Widmung zugehörig der Freiheits Widmung. Vom Anton Georg Csermák Edler d'Dluijk und Rouhans. Alul e mütári jegyzet: (Eredeti kézirat. Készült Vereben.) A nemzeti zenedének küldé t. cz. Verebi Végh János ur 1872-k. decz. 24. érkezett 1873-k. január hó 9-én.» Az egész egy fél s egy negyediv.

4350. sz. Mütári czimlapja: *Egyveleg magyar és német nóták-ból fucola-, hegedű- és kobozra* (értsd: violoncellóra). Szerzé s összeállítá 1810—1820 között Csermák Antal György (Eredeti kézírata a szerzőnek) 1 Fuvola 1 Violin 1 Cello. A nemzeti Zenedének küldé ajándékban t. cz. Verebi Végh János ur 1872-k. decz. 24.; ide érkezett 1873. január hó 9-én. Az egész áll egy félvéből s két negyedévől. A legelső darab: «*Sogenante Ragoczi Melodie*» (Mátray hozzá jegyzé irónnal: «nem igaz»).

1351. sz. Címe: *Ein Neuer Deütscher Tanz sammt zween Trio und Coda. Für ein Violoncello und Violin*. Betittelt, die Beschirmung des heiligen Geistes. Angehörig unterthänigste Widmung, zur habenden Widmung. Vom Anton Georg Csermák Genie Musziker. (A mütári czimlapon. Eredeti kézírata a szerzőnek. Készült Vereben. 1 Violin 1 Cello. A nemzeti Zenedének küldé t. cz. Verebi Végh János ur 1872-k. dec. 24-én; ide érkezett 1873-k. ja-

nuár hó 9-én.) Az egész két félvéből áll. A második félv czimlapja: *Violoncello*.

Die Beschirmung des heiligen Geistes.
hat von mir befählende Bestimmung,
und des ganz würdigen Spasses,
dammit worden gnädig-ter Herr Ignatz d' Végh belohnt und gewürdiget melheren Fleisses.
Sind und bleiben des 1-*t* erschafflichen Greisses: (eingedenk) seines besonders gehabtten kreisses.
im Angesichte habenden Schweisses.

Tuncar.

4352. sz. Mütári czimlapján: *Magyar nóták három vonószere*. Szerzé Csermák Antal György (még józan éveiben) Vereben. (A szerző saját kézírata) 1 Violino 1-mo 1-do II-do 1 Cello: A nemzeti zenedének küldé t. cz. Verebi Végh János ur 1872-k. decz. 24-én; illetőleg január hó 9-én, midön t. i. Pestre érkezett. A kézirat három fogásból, mindenike 12 lapból áll. Az 1. fogás a «*Violino 1-mo*» A 2-ik a «*Violino Secundo*». A 3-ik a «*Violoncello*». Az egész zenemű 6 szöböl áll. Az 1. Majestoso. Ez van rajzónnal fölibe írva: Szép (Gróf Fáy István jegyzéke). A rákövetkező Trio végére meg «*Felsöges*». A 2. sz. *Adagio. Trio*. A 3. sz. *Andante Risoluto poco Allegretto: Trio*. A 4. sz. *Tempo di Verbung. Grazioso. Trio*. Az 5. sz. *Tarde. Trio*. A 6. sz. *Allegro* (az előtte való lapon *Attaca* No. 6. *Allegro* jelölve. A rajzónnal irt megjegyzés szerint Pompás. Pracht).

4353. sz. Eredeti címe: *6 original Hungarischen Romanzen, Verbunk sammt Trio für das Forte Piano* Unterthänigst gewidmet Denen Hoch Edlen Hungarn von Csermák Antal Ao Domini 1809/10 in Budakeszt. A mütári jegyzet hozzá: A szerző eredeti kézírata. A nemzeti zenedének küldé 1872. dec. 24. t. cz. Verebi Végh János ur. Ide érkezett 1873. január hó 9-én az egész 8 lapra terjedő fogás. A hangjegyek alsó oldalán, valamint a czimlapon is legföül három kereszt, mi szerzőnek katolikus voltát bizonyítja. Az 1. szám *Tarde*. A 2. sz. *Andante. Verbunk*. A 3. sz. *Andantino*. A 4. sz. *Allegro Spiritoso*. Az 5. sz. *Allegretto poco Andantino*. A 6. sz. *Tempo di Verbunk*.

4355. sz. Címe: *Sammlung von verschiedenen National Ungarischen Tänze für das Piano Forte eingerichtet*. Miután boricéjén még ez van megjegyzve: «(1810—1830.)» «(A zöngjegy-

írás nagyon hasonlít Csermák Antal irásához.)», «A nemzeti zenedének küldé t. cz. Verebi Végh János úr 1872-ki dec. 24-én; ide érkezett 1873-ki január hó 9-ken. Az egész kézirat 18 oldalas fogásból áll. Az 1. szám *Lassú Magyar. Trioval és figurával. Friss Magy.*: No 2do (A rajzónnal írt jegyzet szerint: «Ezt Bihary is játszotta.» 3. frissen. 4. frissen. 5. frissen. 6. frissen. 7. frissen. 8. frissen. 9. frissen. 10. frissen. 11. frissen. 12. frissen. 13. friss Magy. 14. Scherzo Friss.

4356. sz. Címe: *Ungarische Tänze von Verschiedenen Meistern* («Csermák, Bihari, Fűredy» teszi hozzá Mátray). 2. *Vaechsel Walzer* von Ph. v. Hubovsky. 3. Polonaise («1820—1840» mondja a toldalék, valamint azt is, hogy «A nemzeti zenedének ajándékban küldé 1872-ki január hó 4. 7-én Selmezbányáról Gyurkovics Samu úr, m. kir. törvényszéki bírő), 18 oldalas füzet. Tartalma: Magyar Biharytól. Adagio ma von troppo. — von Csermak. Maestoso. — par Csermák Tempo di Giusto. — par Csermak. Andante sostenuto. — par Csermák. Allegro. — von L. Fűredy. — Andante. Allegro. Andante. Figura. — von Bihary. — Larghetto con Esspressione. — *Alpensänger Walzer.* — *Wechsel Walzer* von Ph. Hubovszky. *Polonaise. Andante Maestoso.* Nro. 1. Nro 2. — von Bihary für das P. Forte gesetzt non Fűredy. Nro 1. Nro 2.

4357. sz. Címe: *Sammlung verschiedener Stücke für das Piano-Forte.* A hozzá toldott jegyzetek szerint: (Rákóczy-nóta, Lóczy Janesi u. s. w.) *Csermak.* — (1830—1840.) — A nemzeti zenedének ajándékban küldé 1873-ki január hó 4. 7-ken Selmezbányáról Gyurkovics Samu kir. törvényszéki bírő úr. 20 oldalas füzet. Tartalma: *Rákóczy Adagio Maestoso Lasso keseregve. Frissecskén Trio.* — *Verbung Andante.* — *Verbung* von Fürst K. R. . . Tz. *Adagio.* — *Vidámon Király Joseph*től. — *Neujahrs Galoppe* von Jos. Lanner. — *Dudás Galoppe* von Ferd. Tomala.

4494. sz. Ez ama nevezetes zeneköltemény, melyet Mátray A XVI. századbeli magyar énekek dallamai Előszavának IV. lapján következőkép említ: «Két év előtt (t. i. 1857-ben) gróf Györy László úr több becses zeneművel együtt szintén Csermák Antal szerzeményeiből «Fenyegető veszély» című s négy vonósszerre írt ábrándját kéziratban (melyről eddig semmi tudomásunk nem volt) szentelé a pestbudai zenede műtárának. A conservatorium birtokában levő kézirat nem az eredeti. Mátraytól írt címűlapján

az áll: A fenyegető veszély vagy a hazaszeretet. Nemzeti zenére alkalmazá, s 2 hegedű, barács és gordonkára írta, és a nemes Magyaroknak ajánlá Verseghehen 1809-ben Csermák Antal György. Az egész hét fogásból áll. Az első a partitúra. Boritékos 16 lapra terjedő füzet. A többiek az egyes hangszereknek szóló részek. «Violino Imo.» két példányban: az egyik 7, a másik 9 írott lap. «Violino II do.» szintén 2 példányban, az egyik 7, a másik 9 írott lap. — «Viola» 9 írott lap. «Cello» 9 írott lap. A partitúrában következő címek vannak:

A fenyegető veszély (Die drohende Gefahr).

Tarde. Tünődés a hazát fenyegető veszély fölött. (E cím Mátray kezeirása.)

Andte. Biztatás. (Mátraytól.)

Adagio, cím nélkül.

Allegro. Élénkülés (Mátraytól).

Andante Grazioso. Kéthkedés a kedvező eredmény felől (Mátray írása).

A 27-ik taktussal kezdődő pianissimohoz: *Bizalom a magyar hadsereg vitézségében* (Mátray írása).

Andantino. (Umarmung) *Átölelés* Mátraytól *Olelkezés-re* javítva.

Az ismétlés után: *Derültég* (Mátray írása).

Allo Vivace. Más kéztől *Allegretto-ra* változtatva.

Magyar táncz (Mátray írása).

Meno mosso. Rumán táncz (Mátray írása).

Moderato (rajzónnal) *Tanz-Belustigung im Lager.* Fölötte: *Tánczmulatság a táborban* (rajzónnal).

Allegro non molto. *Szláv táncz. Slovakisck.* (Mátr.).

Moderato. Pihenés. (Mátr.).

Tempo di Verbung «Toborzó» (Mátr.).

Maestoso. Der Ruf in die Schlacht. Gyülekezés az ütközetre (Mátr.).

Allegro. Kuriere kommen an, und verkünden Siegesnachrichten. Durch Trompeten und eine lange Intrada. Futárok érkeznek dob s trombitaszó között győzelmi hírrel. — A tábort vidám zene inti indulóra (Mátray írása).

Az eredeti kézirat boritékostól 16 lapra terjedő fogás. Címe: *Die drohende Gefahr oder die Vaterlandsliebe.* In National Musik

gesezt für 2 Violinen, Viola und Violoncello untertänigst gewidmet Denen Hoch Edlen Hungarn vom Anton G. Csermák im Jahre 1809 in Versegh. A felső és alsó margón három kereszt. Más kéztől: «Eredeti kézirat 1809». Rajzónnal irt jegyzet: Viola hiányzik.

«Violino 1mo» *Violino 2do és Violoncello egy-egy félve.* Az első lapon áll a legvégére való rész: *Allegro. «Kuriere kommen an und Sieges Nachrichten werden durch Trompeten und»*

Az egész zeneköltemény a következő részekből áll: *Die drohende Gefahr.*

Tarde. Andte. Adagio. Andante Grazioso. Umarmung. Alla Vivace. Tanz Belustigung im Lager. Allegro Slowakisch. Moderato. Tempo di Verbung. Majestoso Der Ruf in die Schlacht. Allegro. Kuriere kommen an und Sieges Nachrichten werden durch Trompeten und. — Végül Intrada recht lang.

E zeneköltemény, a mint már fent mondtam, nálam is megvan ugyancsak kéziratban; de máskép hangszerelve és magyarul czimezve. Bernáth Gaspár irományaival Gyulai Pálhoz került, Gyulai Pál meg nekem adta. Az egész 12 lapra terjedő füzet. Czime: «Az intézet veszedelem vagy Haza szeretete. Nemzeti Muzsikára, Mellyeket Forte Píánóra 1 Hegedűre Alázatosan ajánlja Az Magyar Nemességnek Csermák Antál 1809 esztendőbe.» Elején: Az intézet veszedelem. *Tarde.* Készüle, a veszedelem ellen. — *Adagio.* — *Allegro Spiritoso.* A Nemes felülése. — *Andante Grazioso* (Butszás a feleségektől, és ösztönözése a Nemesek . . — *Andantino.* Meg ölelése Nemzettségnek — *Allo Vivace* Az el menés. — *Tempo di Verbunk.* Vigasztaló tanz a táborba Verbunk. . — *Allegro Toth.* — *Modto Olah.* — *Tempo di Verbunk.* — *Majestoso.* A tsatára való hivas. — *Allegro.* A kurirok jönnek és győzedelmes híreket dob és trombita szoval jelentik. Végül *Intrada ad libitum ex D . . E* feliratok igen tanuságosak. A mit Mátray Élénkülésnek keresztelte el, Csermák A Nemes felülésének azaz A nemesség lóraülésének mondta. Minthogy e tétel rhythmikus képlete rendkívül emlékeztet a Rákóczyra s ép akkor szólal meg, mikor lóra ülnek, abból (mint már mondtam), azt következtetem, hogy e képlet a magyar lovasság trombitaszignálja volt s a Rákóczy nótában ép azért esendül meg, mert a mult esatákra akar emlékeztetni.

A nemzeti Muzeumban is van Csermák-féle kézirat, de csak egy. (Említi Mátray XVI. századb. magy. énekek IV. lap.) Kéz-

irattári jelzése: 28. *Fol. Gall.* Czime: Thema con sex Variationes Hongraiss Nouveaux Pour Le Piano-Forte Avec Accompagnement de un Violon composés et Dediés Comtesse Charlotte de Gyulai par Antoine G. Csermák. A czimlap belső oldalán e könyvtári hivatalos jegyzet: A Széchenyi-országos könyvtárnak szentelé mltsgos Gyulai Lajos Úr Ő Nga 1858. november 10-en.

Ha ma fölveti valaki azt a kérdést, melyik a legeslegrégibb zene-émlékünk, nincs irodalmunkban munka, mely erre megfelelően. Már pedig, a ki a magyar zenét választja tudományos buvárkodásának tárgyául, ilyen s egyéb hasonló tájékoztatás nélkül el nem lehet. Valamint a magyar irodalom történetének elején ott áll a Halotti beszéd, úgy a magyar zene történetének tanításánál is jogosan elvárjuk, hogy legrégibb zeneémlékünkkel megismertessenek bennünket.

Ilyen rendszeres útbaigazító gyűjtemények nélkül úgy vagyunk mint az építő művész, a ki maga kénytelen az építő anyagot összehordani. A tudomány alaposabban, biztosabban és gyorsabban halad, ha historiai kiadványaink tárgymutatói, ha encyclopædiai és műtörténeti munkáink a szükséges útbaigazítást rögtön megadják.

A fent felvetett kérdésre megfelelő, a rendelkezésemre álló kútfők alapján zeneémlékeink chronologiai sorrendjét következőképp állapítottam meg. Magyar zene-émlékek:

A XIV. századból.

A párizsi Bibliothèque Nationalesnak egy XIV. századbéli kézírata, mely Podhorszky Lajos tagtársunk tudósítása szerint une riche collection d'airs nationaux magyars dont la date est antérieure à l'arrivée des Bohémiens en Hongrie. (La Revue de l'Orient, 1889. júl. 28.). Ha ez a tudósítás igaznak bizonyul, a min nincs mit kételkednünk, az említett kézirat közrebocsátása és megfejtsé hazai tudományosságunknak legfőbb nemzeti kötelességei közé tartozik.

A XV. századból.

A Horváth Ádám-féle «Menj el, menj szegény magyar» kezdetű dalnak zenéje Hunyadi János korából való, mikor a magyar uraknak nagy része tőle elpártolt Giskra kedvéért, tebát 1451 ből.

Horváth Ádám erre nézve «Holmi»-jának III. kötetét idézi, melyet azonban hiába kerestem, Bartalus olyan véleményre hallott felöle, hogy Horváthnak a kormányynyal különben is sok baja levén, csak a censura eber szeme elé akart fátyolt vonni. (Magyar Orpheus 10. és 75. lap). Ha Horváth a szövegre fogta, hogy Hunyadi János korából való, akkor értjük a dolgot, de ha pusztán a dallamra, meg pedig a censura kedvéért, azt bizony ok nélkül eselekedte. Hogy volt egy Hunyadi nótája, bizonyítja Etedi S. Márton: Magyar Gyász (1813-iki kiad.) 136 lap, a mobácsi esatába induló Feherről azt mondja, hogy

Galantai Trigány volt a muzsikássa,
Szomorún vonatta Hunyadi nótáját.
A mellyel siratta Várui tsatáját.

U. o. 153. lap: «Valamínthogy a mai Magyarok még emlékeznek a Rákótzai Bertsényi nótájára; ugy azon időkben friss emlékezetben volt a Hunyadi, Bátori és Kenesi nótája.

A XVI. századból.

1538-ból Farkas Andrásnak *A szittyáknak Magyarországra s a zsidóknak Egyiptomból Kánaán földére bevezetésükről* szóló éneke.

1538—1552-ből 19 bibliai ének a Hoffgreff-gyűjteményből. Ezek közül Csükei Istvánnak *Illés prófétáról és Acháb királyról* szóló 1542. évbéli éneke a legrégibb magyar dallam, mely $\frac{3}{4}$ illetőleg $\frac{3}{2}$ taktusban mozog.

1550-ből Szebeni Ormprust Kristófnak *Gonosz asszonyembereknek erkölcsükről* való éneke.

1541—53-ből Tinódi Sebestyennek 25 historiás éneke. Az eddig említett XVI. századbéli dallamokat megfejtette és közölte a M. Tud. Akadémia megbizásából Mátray Gábor, *Történeti, bibliai és gúnyos magyar énekek dallamai a XVI. századból* című kiadványában Pesten 1859.

1562. megjelent a Heckel-féle Lautenbuch 159. lapján: *Ein Ungerischer tantz*.

1583-ban az F. Paix-féle Orgeltabulaturban: Ungarescha. E két tánczdallamra, melyet Böhme Ferencz *Geschichte des Tanzes in Deutschland*. Leipz. 1886. II. 36. lap újra közölt, ezenel én teszem szakembereinket legelőször figyelmesekké.

A XVII. századból.

1603. Bakfark egyik *Fantasia*-ja. Megfejtette Bartalus István. Megfejtése még kiadatlan.

1672. *Kurucz tábori dal* a még kiadatlan Káldy Gyula-féle gyűjteményben, melynek czimé: A régi magyar zene kincseiből. (1672—1838-ig). Négy kézre irt zongorakisérettel (megjelent 1890. április elején, lásd alább 17. l.).

1696. «*Szent Gergely doktornak*» kezdetű falusi tanuló-gyermek éneke mart. 12. A Mátray-féle Magyar népdalok egytetemes gyűjteménye I. 42. sz. alatt.

A XVII. század végétől 1846-ig divott «Buga Jakab éneke», a Mátray-féle *Magyar népdalok egytetemes gyűjteménye* I. 43. sz. alatt.

Cantionale et Passionale Hungaricum. XVIII. századbéli egyházi énekek. Kiadta Bogisich Mihály. Akad. Értekezések X. 8. sz. Budapest; 1882.

Szegedi Ferencz Lenárt 1674. évbéli *Énekes könyve*. Ismeretű Bogisich Mihály. Akad. Értekezések XIII. 9. sz. Budapest. 1886.

A XVIII. századból.

1705. *Patyolat a kurucz*. Káldy gy. I. 9. l. Bartalus Orph. I. 1.

1708. *Haj! Rákóczi! Bercsényi!* Káldy gy. Bart. Orph. I. 1.

1709. *Bercsényi nótája*. Káldy gy. I. 13. l.

1709. *Rákóczi siralma*. Lásd fent az 5. lap. való jegyzetet.

1710. *Őszi harmat után*. (Bujdosók éneke.) Káldy gy. I. 15. l.

Elejéről *Fut az oláh hegyoldalon stb. Árokszállásnál volt egy veszedelem. Vérd meg uram verd meg. Fennyen tartod a nagy orrod*. Orph. 1—2.

Elejétől 1825-ig divott *Most jöttem Erdélyből* kezdetű népdal. Mátray. Népd. I. 45. sz.

1728. *Lassu Magyar*. Czinka Pannától. Káldy gyűjt. I. 15. l.

1750. Egy csomó dal Bartalus Orpheusában.

A XVIII. század közepéről. A híres! *Chlopiczky-nóta*. Káldy gyűjt. I. 17. l.

1786. *Lavotta Első szerelme*. Lavottától. Káldy gyűjt. I. 21. l.

1791. *Lakodalmas táncz*. " " " I. 21. l.

1792. *Hallgató magyar*. " " " I. 23. l.

1788—1808. időből: *Hadik obester nótája. Hatvágás verbunkos, Sarkantyús verbunkos, Huszár verbunkos, Husz talléros verbunkos* (mind Biharitól), *Száz ember verbunkos* Öreg Boka András-tól; *Sárga csizmás Miska verbunkos*. Káldy gyűjt. I. 27—37. l.

1790—1846-ig divott *Bodrog partján* kezdetű népdal. Mátray Népd. I. 44. sz.

Magyar egyházi népénekek a XVIII. századból. Akad. szék-foglaló Bogisich Mihály l. tagtól. Akad. Értekezések IX. 11. sz. Budapest. 1881.

Eszterházy Pál egyházi zenekölteményei. Lásd Bartalus István, Adalékok a magyar zene történelméhez. Akad. Értekezések X. 11. sz. Budapest. 1882. 36—77. lap.

A XIX. századból.

Magyar nóták Veszprém vármegyéből. Fortepiánóra alkalmaztattak Ruzitska Ignác által. (Megjelent e század elején) 15 fogás azaz füzet, melyek 133 nótát foglalnak magukban, nevezetesen: Arnold B., Arnold György, Jászói Berczik Imre, Bihari János, Csermák Antal, Kleinmann, Krommer, Lavotta János, Liszt János, Papszász, Rosenthal (Rózsavölgyi) Márk, Ruzitska Ignác, Sárközi, Bocsári Svastics János és Taródi Pál zeneszerzőktől.

Mátray (Rothkrepl) Gábor kiadványai; *Magyar nóták fortepianóra, Pannonia, Hunnia, Flora* főcímeik alatt. Összesen 10 füzet. Megjelentek Bécsben 1826—1830 közt Mechetti Péter és Czerny József műárosoknál. — *Magyar nóták fortepianóra* 1831—2. Folytatása a Pannonia, Hunnia, Flora füzeteknek. Kiadatlan. Lásd Bartalus, *Emlékbeszéd Mátray Gábor felett*. Budapest. 1877. 18. és 19. lap. — *Magyar népdalok egytetemes gyűjteménye*: (Magyar és német szöveggel). Megjelent Pesten I. köt. 1. füz. 1852-ben., I. köt. 2. füz. 1854-ben, II. köt. 1. füz. 1858-ban. *Magyar népdalok gyűjteménye melodiájokkal együtt hangjegyekre írva*. Kiadatlan. Lásd Bartalus *Emlékbeszédje* 18. lap. Mátray irodalmi és zenészeti dolgozatainak teljes jegyzékét u. o. 15—20. lapon.

A Mohaupt Ágoston-fele gyűjtemény. Címe: *Magyar nemzeti táncok, melyeket Csermák, Lavotta, Bihari és más kedvelt mesterek szerzettek*. Megjelent Pesten Lichl Károlynál.

22 *Originelle Ungarische Nationaltänze für das Clavier*: Wien. Im Verlage der k. k. privilegierten chemischen Druckerey auf dem Graben im Paternostergässchen.

Gr. Fáy István, Régi magyar zene gyöngyei. Megjelent Bécsben Glöglnél. Összesen 4 füzet.

30. *Eredeti Magyar Zenedarab Régi Magyar zeneszerzőktől* Bihari, Csermák, Lavotta, Rózsavölgyi, Ruzitska. stb. Zongorára átírta Bartay Ede. Rózsavölgyi és Társa sajátja Pesten.

A régi magyar zene kincseiből (1672—1838-ig) Kuruc nóták és dalok Thököly és Rákóczy korából Czinka Panna, Lavotta János, Bihari János, Csermák Antal, Öreg Boka András, Rózsavölgyi Márk és Szerdahelyi József szerzeményei. Zongorára 4 kézre alkalmazta és átírta Káldy Gyula. (1890) Rózsavölgyi és Társa. Budapest. Eddig 2 füzet.

A magyar zenét illetőleg egyéb idevágó kiadványokra nézve lásd *Czigány Nyelvtan Románo Csibakéro Sziklaribe*. Írta József főherczeg. Budapest 1888. 322—331. lap.

A Rákóczi-nótán kívül mindenestre legbecsesebb ereklyénk a XVIII. század elejéről az a dal, mely eddigelé a német népdalok gyűjteményében szerepel, de melyről rhythmusi sajátágánál fogva *A magyar zene rhythmusa* című értekezésem 2. kiad. 36—37. lapján azt bizonyítottam, hogy magyar dallam, mely a német népdalok közt rhythmusával valóságos unicumot képez és tiltakozik az ellen, hogy német eredetűnek tartsák.

Ertem a Prinz Eugen der edle Ritter kezdetű dalt. A német élő népdalok közt a berlini Frauenzeitung II. évf. Nr. 6. 2. Blatt szerint als Ältester verbleibt — soweit die Kunde reicht — «Prinz Eugenius der edle Ritter,» angeblich von einem Brandenburgischen Soldaten gedichtet, welcher unter dem Fürsten Leopold von Dessau im Heere Eugens diente. Gewiss ist nur, dass der Anfang des Textes mit der Melodie sich in einer Handschrift von 1719 befindet, beitätelt: Musikalische Rüstkammer auf der Harfe. A belgrádi csata tudvalevőleg 1717. aug. 16 volt. A dal szövege hibásan azt mondja, hogy: Am einundzwanzigsten August.

Mikor a magyar rhythmus sajátágait fürkésztem, azt is tapasztaltam, hogy zenénknek szabad mozgású rhythmusa azt is megengedi, hogy $\frac{3}{4}$ -es és $\frac{2}{4}$ -es ütem egybekeljen, azaz hogy a dal $\frac{5}{4}$ ütemben mozogjon, a mi Európa egyéb zenéiben majdnem is-

meretlen, csak kivételesen műzenében fordul elő, míg a magyarban több jeles példában mutatkozik s így nem volt nehéz az említett Eugen-dalt magunknak visszabódítanunk.*)

Áttérek a magyar zene történetének korszakaira.

Bartalus szerint a magyar zene története következő korszakokra oszlik:

1. A choriambikus stíl korszaka. A honfoglalás előtti időtől a kereszténység gátot vető befolyásáig.

2. A historiás stíl az egyház és nyugati műveltség befolyása alatt.

3. A Tinódi-fele historiás (az újabb historiás) stíl.

4. Palotás stíl a lant meghonosulásával; a) régi, b) új palotás.

5. A népies stíl, mely 1848-ban a palotás fölé emelkedett.

Mindegyikről volna mit elmondanom; de az idő rövidsége miatt csak annyiban tehetem, a mennyiben további értekezésem az egyik v. másik korszakot érinti. De egyet mégis külön említek fel, t. i. a templombeli tánczot.

A budai zsinat egyik határozata megtiltotta, hogy a templomokban vagy temetőekben tánczot rendezzenek. Megjegyzem, hogy a templombeli táncz az egyház intézkedése következtében járult volt az isteni tisztelethez. Nem Ázsiából velünk jött szokás, hanem a nyugatról importált ünnepelő forma. A templombeli táncz a keresztény egyházban ősrégi. Szt. Pál apostolnak egy pár nyilatkozatából kimagyarázták, hogy a táncz meg van engedve az isteni tiszte-

*) Egy másik német népdalra, mely köz megvallás szerint magyar dallamú («Nach einer ungarischen Melodie»): Die Hussiten in Naumburg ugyancsak *A magyar rhythmus rendszere* 2. kiad. 37. lap figyelmeztettem zenetudósainkat, Miesoda időből való nem tudom. Szövege egy állítólag 1430 táján történt eseményre vonatkozik. Mikor Prokop Naumburg városát iszonyú pusztítással fenyegette, a naumburgiak Wolf nevű polgármesterük javaslatára az összes iskolás gyermekeket, számra 539-et, felöltöztették halotti ruhába, mindegyiknek a jobbábra eztromot, baljára zöld ágat adtak s így küldték az ellenség táborába térden állva kegyelemért esdekelné. Ez a jelenet annyira meghatotta Procopot, hogy a város ostromát azonnal abbahagyta. Más tudósítások kétségbe vonják azt, hogy a husziták Naumburg alatt voltak, s az elmondott esetet ama háború idejébe teszik, melyet Szolid Frigyes testvérével Czivakodó Vilmostal később vívelt.

let alkalmával és Georgios Thaumaturgos neocaesarei püspök a III. század derekán csakugyan divatba is hozta.

Ily templomi szent tánczoknak előtánczosa maga a püspök volt («praesul»). Eredetileg ezek a tánczok rendeltetésükhöz képest méltóságosak és ünnepiesek voltak; de később, minthogy többnyire a Vigiliákon éjtszaka rendeztek, csakhamar botrányosakká fajultak. Ezt az elfajulást bizonyítja az egyháznak számos tiltakozása. Már 622-ből ismerünk zsinati határozatot, mely ezt a fajta ünnepet nem tartja keresztényinek, hanem a pogány Bacchus-ünnep utánzásának bélyegzi. III. Gergely pápa 731-ben, Zacharias pápa 741. decretumokat bocsátottak közre a féktelenség ellen és egyes püspökök irataikban a templomi tánczok ellen mint fertelmessegek ellen küzdöttek. Bővebben értekezik erről Böhm Ferenc: *Geschichte des Tanzes in Deutschland* I. 15—19. lap v. ö. 95. lap.

A mi a temetőkben való tánczot illeti, tudnunk kell, hogy a temető a templom körül, a templom szomszédságában volt, s a mennyiben ez az ünnepi táncz meg nem történhetett magában a templomban, természetesen a temető mellett kellett azt eljární. Egy XV. századbéli német prédikációban egyebek közt ezt is olvassuk: es geschach zu Sachsenlande, als der Priester vff den erstabent das ampt an hube, waren etlich frowen vnd manne, die machent einen tantz vff dem kirehoff stb. Söt hogy a dolgot kényelmesebbé tegyék, a templom körül vagy a szomszédos temetőben sátrakat vertek, hogy a nap ellen védve legyenek; ezeket a sátrakat *ballatoriumoknak* vagy *choragiumoknak* hitták, mi a német Tanzboden-nek felel meg. (Lásd Böhm I. 95. és 15. lap.)

E szokás meghonosítása a mysteriumokkal kapcsolatos, a mit irodalmunk történetíróinak különös figyelmébe ajánlok.

Valamint a nyelvészetre nézve a népnyelv s a legrégebb nyelvemlékek, úgy a zene eredetét és nemzeti sajátosságait kutató tudományra nézve a népdal és a nemzetinek bizonyuló legrégebb zeneemlékek a legbecsesebbek.

A műköltészet culturális termék s mint ilyen a külföldi szellemélet ébresztő, utánzásra, követésre indító hatása alatt áll. Szakaszított úgy vagyunk a műzenével is. Az idegen dolgoknak az ismerése fordítja csak igazán figyelmünket a magunkéra. Wer fremde Sprachen nicht kennt, weiss nichts von seiner eigenen, mondja Goethe s ezt a zenére és minden művészetre alkalmazhatjuk. Tehát ze-

nénkkel is úgy voltunk mint nyelvünkkel, melynek grammatikáját azelőtt idegen mintára írták. A helyett hogy a külföldi és a magyar zenét tüzetesen egybehasonlították s a kettő közti különbséget megjegyezték és okát keresték volna, a külföldi kátét erőszakolták a magyarra, s a mi annak meg nem felelt, azt egyszerűen szabálytalannak bélyegezték.

Nemcsak a közönséges életben, hanem a tudomány, a művészet haladásában is azt tapasztaljuk, hogy errando discimus. Utóbb kiderült, hogy grammatikai felfogást nagyon is tanulhatunk idegen munkákból; de nyelvünk törvényeit magából e nyelvből kell kiolvasnunk. A külföldi zene, mely oly bámulatos nagy művészetté fejlődött s mesterei sorában valódi szellemóriásokkal találkozunk, (csak közbevetőleg említem, hogy arra a kérdésre, mi volna nagyobb kár, Shakespeare vagy Beethoven műveinek elveszése, azt adták feleletül: Beethoven műveié, mi fölött kár vitatkozni, mert a veszteség egyáltalában pótolhatatlan volna), ez a bámulatos zene mondom rendkívül tanuságos és művelő ránk nézve: a mi a magunk zenéjének nincs ellenére, annak a magunk zeneje is hasznát veheti, s az idegen remek példa ne szolgálj utánzásra, hanem analog, de nemzeti sajátosságunknak megfelelő alkotásokra ösztönözzön.

A módszeresen készült descriptív és összehasonlító zenetudomány mutatja nekünk saját zenénk lényeges sajátosságait. E lényeges sajátosságok alapján történik zenénk eredetét illető kérdésünk eldöntése.

A minő visszás volna az a nyelvészkedés, mely a népnyelvet figyelmen kívül hagyná, ép olyan visszás a magyar zenének tudományos buvárlata, mely a magyar népzene, népdal tekintetbe vétele nélkül jár el. A tősgyökeres sajátosságot egyesegyedül a népdal fogja nekünk megmutatni s bebizonyítani.

A nemzeti zene a nemzeti nyelvnek rhythmusi típusát mutatja. E tudományos meggyőződés, mondhatni, napjainkban már általános. A germán versben és zenében uralkodó Auftaktot, felütést, oly sajátosnak nézik, mely az első szótag gyakori hangsúlytalanságán alapszik. Ugyancsak a magyar nyelv hangsúlybeli törvényében találtam meg annak az okát, miért nincs népdalainkban felütés, és nyelvünk meg zenénk rhythmusbeli megegyezésében döntő bizonyítékát annak, hogy zenénk nem cigány, hanem törzsköcs magyar eredetű. Lásd eme kiadványaimat: *A hang mint*

műanyag. Költészet-zenészeti értekezés a magyar zene eredeti magyar voltának bebizonyításával. Pest 1866. 21—24 lap. *A magyar zene rhythmusa*. Második javított kiadás. Budapest 1881. József főherczeg Czigány nyelvtanához esatolt Irodalmi kalauzum 328—331. lap.

A minő rhythmusi képleteket mutatnak szavaink, ép olyanokat találunk zenénkben is. Következésképp nemcsak a choriambust, hanem az ép oly jellemző úgynevezett szökő-lejtít, a magyar diambust, amphibrachyst és anapaestust is ide kell sorolnunk.

Zenénk első korszakát tehát vagy sehogy se jellemezzük, mert semmiféle adataink nincsenek róla, vagy nevezzük magyar rhythmusi korszaknak, a mennyiben jogunk van következtetni, hogy akkor még semmiféle idegen befolyás alatt nem állott.

Már az eddig mondottakból is sejthetni, hogy a zene nemzetiségének megítélésében a legeslegfőbb kritérium a rhythmus. Minden népnek legrégebb költészete táncz, játék és ének egyesüléséből áll. E három még nincs egymástól elválasztva: nincs még táncz dal nélkül, nincs még dal ének meg táncz nélkül. (Lásd *A magyar zene rhythmusa* 8—10. lap.) Világos tehát, hogy mind a táncz, mind a dal szövege, mind a dallam ugyanegy rhythmust vall. A hanganyag kosmopolitikus kelme: a dallam csak akkor válik nemzetivé, ha nemzeti szabása van, azt pedig a sajátos rhythmus adja meg. Ha régi zeneemlékei találók, nem a hangfok szerinti képletek, nem a hangszín es harmonia az, mi engem arra határoz, hogy nemzeti zenénk tősgyökeres termékei közé iktassam, hanem a rhythmus. Ha azt látom, hogy rhythmusi sajátosságai ellenkeznek népdalaink és tánczdallamainkéval, Magyarországon keletkezettnek vagy magyar embertől eredőnek elismerhetem ugyan; de a törzsköcs magyar zenéhez nem birom számitani, Magyarországi, de nem magyar zene. Így vagyok például a XVI. századbeli Saltarello ongaro-val. Látom, hogy magyarnak van elnevezve; érdeklődésem első pillanatra rendkívül nagy; de mihelyt a tudomány követelte módszer szerint vizsgálat alá fogom, öröömöm csakhamar megesappan; mert semmi magyarosat nem talállok rajta. Valaki erre azt az ellenvetést tehetné, hogy rhythmusi rendszerem hézagos és azért tévedek az említett táncz-zene megítélésében. A tudomány törvényszéke előtt ilyen ellenvetés egészen jogos. Természetesen új vizsgálatot indítunk, vállaltjuk a tanukat s ite-

letünket a vizsgálat eredményétől teszszük függővé. Magam keresem össze a mi az ellenvélemény mellett szólhat. Magam bizonyítom, hogy $\frac{3}{4}$ taktus nálunk már a Saltarello előtti évtizedekben találkozik. Legrégibb példa reá Csükei Istvánnak Illés prófétáról és Acháb királyról szóló éneke 1542-ből. A második példa ismeretlen szerzőnek «Az átkok»-ról szóló éneke 1547-ből. A harmadik Armbrusztérnek Gónosz asszonyembereknek erkölcsükről szóló gúnydala 1550-ből.

Mind a három dallam nem a néptől ered, hanem műtermék. Tehát nem első, hanem csak másodrendű tanuk lehetnek; de mint ilyenek sem vallanak a Saltarello javára. A Saltarello felütéssel kezdődik és trochaikusan markirozza a tánczot. Csükei dallamában nincs felütés, és rhythmusi kepletében molossus után jambus következik; tehát annyiban legalább magyarosan hangzik. Az 1547. évbéli dallam $\frac{3}{4}$ taktusban mozog ugyan, de eme taktusnak itt ionicus a minore-féle alakja van, melyről bebizonyítottam, hogy a magyar népzeneben is meghonosodott. (Lásd *A magyar zene rhythmusa* 35. lap.) Továbbá jól meg kell jegyezniünk, hogy ionicus a minore kepletű dallamon magyar tánczot járnak, míg trochaikus $\frac{3}{4}$ markirózáson soha.

Végre ugyancsak a Saltarello korából fel bírok mutatni két magyar tánczot, mely az akkori magyar táncz-rhythmust csak olyannak jellemzi, a minő az mai nap is. Az egyik F. Paixnek 1583. megjelent Orgeltabulaturjában, a másik Heckelnek 1562. megjelent Lautenbuchjában van közölve. Ujra közli Böhm Gesch. d. Tanzes in Deutschland. II. 34. lap.

E bizonyítékaimra támaszkodva, úgy hiszem, jogosan állíthatom, hogy a felütéses $\frac{3}{4}$ -es Saltarello ongarot legalább is az idegenszerűség gyanuja terheli. Míg az idéztem két magyar táncz törzsökös magyar: ez magyar úri társaságok számára componált idegen táncz zenének mutatkozik. Az én meggyőződéseim szerint tehát nem szabad azt mondanunk, hogy a XVI. században «a magyar zene páratlan, azaz olyan tánczozal is rendelkezett, melyről eddig semmit se tudtunk, sőt a melyet mint — stílellenest — tiltottunk,» (Bartalus, A zeneköltészet, 173. lap.) hanem igenis azt, hogy míg a magyar nép a maga tánczait járta, a magyar úri körökben külföldi tánczok is meghonosodtak; de mikor a magyar zene törzsökös sajátosságairól van szó, természetesen ilyen külföldi por-

téka számba nem jöhet. Az «ongaro»-féle név ne ejtsen minket tévedésbe. Nem régiben is azt tapasztaltuk, hogy egy waltzert, mert rumán karmester componálta, világszerte rumán waltzernek neveztek.

Régi híres ezigányaink ép úgy mint a maiak, kik nem a falusi magyar *nép*, hanem *úri*, vagy *városi* közönségnek muzsikálnak, nemesak magyart, hanem idegen nótákat is húztak. Czinka Pannáról mondja a halálára írt latin vers hogy ha:

Stájer vagy német vagy francia tánczot akartak,

Ő egyaránt kész volt játszani bármelyikét.

Hát a magyar nótát! (Hej mostan is ámul a Ielkem)

Azt csakugyan bűvös-bájos erővel adá.

A magyar palotás zene-féle elnevezés nem tesz, nem is akar különbséget tenni e zeneköltőinktől cultivált különböző fajta zenedarabok közt; nemesebb, művésziesebb technikájuk miatt s a miatt, hogy nálunk dívtak, magyar zenénkhez, jobban mondva műzenénkhez esatolja. Semmi kifogásom ellene; de az irodalomban is van ehhez fogható analogia, értem a fordításokat és idegen nyelvformákat. Nincs a világon nyelv, mely a régi classicus versformákat oly remekül tudná utánozni mint a magyar; a magyar költészet versidomainak tárgyalásánál okvetetlenül ezeket az alkotásokat is kell méltatnunk, de a magyar *nemzeti* versformával semmi szín alatt sem szabad összetéveszteniünk, mint azt valaki csakugyan elkövette, mikor Vörösmarty Szózatát magyar hangsúlyos tactusokra szabdalta.

Az elmondottakból, a miket még nagyon is ki lehetett volna bővíteni s nyomósabban igazolni, kiderül, hogy én a magyar zene tárgyalásában szigorú tudományos módszert sürgetek. Hogy mindazt, a mit zenetudósaink eddig nyújtottak, nagyra becsülöm; de zenetudományunk befejezettségének nem tekinthetem. A palotás zene fáradhatatlan kutatójának érdemeit magam is hirdetem, de azt a conclusióját, hogy kutatásai, melyek voltaképp csak azt bizonyítják, hogy a palotás zene idegen eredetű, hogy az olaszoktól indult ki s európai útjában hozzánk is eljutott s előkelő köreinkben meghonosodott s így a magyar műzene stílusának kifejlődésére közreműködött, hogy e kutatások mondom a ezigány-kérdés megoldását fölöslegessé teszik, semmi szín alatt el nem fogadhatom. A palotás zene kérdésének semmi köze a magyar zene *eredetének*

kérdéséhez. Bartalus kutatásainak eredménye megáll, akár Lisztnek van igaza, akár nekünk, kik a magyar zene tösgyökeres voltát vitatjuk, s József főherczeg Czigány nyelvtanának függelékében be is bizonyítottuk.

Azzal az óhajttással fejezem be értekezésemet, hogy nemzeti zeneemlékeink, nevezetesen a Bibliothèque Nationale-ban őrzött magyar dalgyjűtemény és Csermák meg más nagy zeneköltőink kéziratban heverő remek compositiói a magyar tudomány és magyar művészet érdekében módszeres közrebocsátás útján mentől előbb közkincesé váljanak.

A magyar zene olyan alkotása nemzeti geniusunknak, a melyre országvilág előtt büszkék lehetünk, azért kötelességünk is vele tüzetesen foglalkodnunk.

28 l. 15 kr. — IX. szám. Az íles-és igékről. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 1857. 32 l. 15 kr. — X. szám. A nyelvújításról. *Szarcas Gábor* l. tagtól. 1875. 25 l. 15 kr. (1873—1875.)

V. k. I. szám. Nyelvőszkedő hajlamok a magyar népnél. *Barna Ferdinand* lev. tagtól. 1875. 40 l. 25 kr. — II. az. A neo- és palaeohigla ügyében. *Brassai Samuel* r. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — III. szám. A hangnyelvről a magyar nyelvben. *Barna Ferdinand* lev. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — IV. szám. Brassai és a nyelvújítás. *Ballagi Mór* r. tagtól. 1876. 22 l. 15 kr. — V. szám. Emlékezésed Kriza János l. t. felett. *Szász Károly* l. tagtól. 1876. 40 l. 25 kr. — VI. szám. Művészet és nemzetiség. *Bartalus István* l. tagtól. 1876. 35 l. 20 kr. VII. szám. Ascsyhy. *Telley Ivan* lev. tagtól. 1876. 144 l. 80 kr. — VIII. szám. A mutató névmas írásai hangnyelvének. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 1875. 15 l. 10 kr. — IX. szám. Nyelvtörténelmi tanulmányok a nyelvújításra nézve. *Imre Sándor* l. tagtól. 1876. 97 l. 60 kr. — X. szám. Berczy Károly emlékezete. *Arany László* l. tagtól. (1875—1876.)

VI. k. I. szám. A lágy aspiráták kiejtéséről a zendhen. *Major Auréllól* 10 kr. — II. szám. A maionak szertartásának könyve. *Dallat Gáboról* 10 kr. — A románok írájáról és nyelvéjáról. *Dr. Barna Ignacz* l. tagtól. 20 kr. — IV. szám. A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődés történetében, összehasonlítva a keleti arabokéval. *Goldöcher Ignacz* l. tagtól. 50 kr. — V. Emlékezésed Jakab István l. t. felett. *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VI. Adalékok a m. t. Akadémia megalapítás történetéhez. I. *Szilágyi István* l. tagtól. II. *Vassary Kolozsol*. III. *Révész Imre* l. tagtól. 60 kr. — VII. Emlékezésed Mátyás Gábor l. t. felett. *Bartalus István* l. tagtól. 10 kr. — VIII. A mordviank történelmi viszonytagyairól. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 20 kr. — IX. *Eranos. Telley Imre* l. tagtól. 20 kr. — X. Az ik és igékről. *Joannovicz György* l. tagtól. 40 kr. (1876.)

VII. k. I. Egy szavamat a nyelvújítás ügyében. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 50 kr. — II. Podhowsky Lajos magyar-sínai nyelvösszehasonlítása. *Budenz József* r. tagtól. 10 kr. — III. Lessing (székfoglaló). *Zichy Antal* l. tagtól. 20 kr. — IV. Kapcsolat a Magyar és szentmi irodalom között. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 10 kr. — Néhány önméltósági tárgy neve a magyarban. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 30 kr. — VI. Bankvite Kleon új-pörög drámája. *Telley Ivan* l. tagtól. Ara 30 krajczár. — VII. A nevek ik és ik személyragairól. *Imre Sándor* l. tagtól. 20 kr. — VIII. Emlékezésed Székács József l. tag felett. *Ballagi Mór* r. tagtól. 20 kr. — IX. A török-latár nép primitív kultúrájában az őgi testek. *Vambergy Arman* r. tagtól. 10 kr. — X. Batori László és a Jordánusky-codex bibliafordítása. (Székfoglaló.) *Volf György* l. tagtól. 10 kr.

VIII. k. I. Corvin-codexek. *Dr. Abel Jenőtol*. 60 kr. — II. A mordviank pogány istenei a dunnapi szertartásai. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 50 kr. — III. Orossi Jupp utazásából. *Dr. Genetz Auréllól*. 20 kr. — IV. Tanulmány a japán művészetéről. *Gr. Zichy Agostól*. 1 írt. — V. Emlékezésed Pázmányi Hieronim Endre 1830-ban elhunyt r. t. felett. A születése századik évfordulóján, Pázmányon rendezett ünnepsélyn, az Akadémia megalapításából tartotta. *Szász Károly* r. t. 10 kr. — VI. Újközpohár. A régi magyar jogi szokások egyik töredéke. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — VII. Az agyánerest lágy aspiráták phoneticus értékéről az ó-ind-ben. *Mayer Auréllól*. 60 kr. — VIII. Magyarországi humanisták és a dunnai tudós tarsaság. *Dr. Abel Jenőtol*. 80 kr. — IX. Újpriza nyelvjárások. *Dr. Fozder Károlytol*. 50 kr. — X. Borogásai Nagy Pál öltö és munkái. Székfoglaló. *Imre Sándor* r. tagtól. 30 kr.

IX. k. I. Emlékezésed Schelmer Antal k. tag felett. *Budenz J. r.* tagtól. 10 kr. — II. A Bona-Budur Jánv szigetén. *Dr. Gr. Zichy Agostól*. tagtól. 40 kr. — III. Nyelvünk újabb fejlődése. *Ballagi Mór* r. tagtól. 20 kr. — IV. A hunnok és avarok nemzetisége. *Vambergy Arman* r. tagtól. 30 kr. — A Kón-vagy Petrarka-codex és a kónok. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 30 kr. — VI. Emlékezésed Lewas Henrik György első tag felett. *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VII. Os vallásunk főstennei. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 40 kr. — VIII. Schopenhauer esztetikája. *Dr. Ruzsicska Kolozsol*. 10 kr. — IX. Os vallásunk kisebb isteni lényei és áldozati szertartásai. *Barna F. l.* tagtól. 30 kr. — X. Lessing mint philológus. *Dr. Kont Ignacztol*. 30 kr. — XI. Magyar egyházi népvételek a XVIII. századból. Székfoglaló. *Bogysich Mihály* l. tagtól. 50 kr. — XII. Az analógia hatásáról, főleg a székfoglalásban. *Simonyi Zsigmond* l. tagtól. 20 kr.

X. k. I. A jelenléstan alapvonalai. Az alakokban kifejezett jelentések. (Székfoglaló.) *Simonyi Zsigmond* l. tagtól. 30 kr. — II. Etzelburg és a magyar lénymondás.

161. 10 kr. — VI. Euripidesz tragédiáinak összehasonlítása Aeschylus és Sophoklész tragédiáival. Mivelte-giortáneti szempontból. (Adalék a költészet összehasonlító tropichájához.) *Dr. Pétz Vilmos* tanártól. 60 kr. — Id. gróf Teleki László ismeretlen versei. *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VIII. Canticinale et Passionale Hungaricum. *Bogjátsok Mihály* l. tagtól. 20 kr. — IX. Az erdélyi hírlapirásalom története 1848-ig. *Schab Elek* l. tagtól. 50 kr. — X. Emlékbeszéd Klein Lipót Gyula kültag felett. *Dr. Heinrich Gusztáv* lev. tagtól. 40 kr. — XI. Újabb adalék a magyar zene történelméhez. *Bartalus István* l. tagtól. 40 kr. — XII. A magyar romantizmus. (Székhelyből.) *Bonoczi József* l. tagtól. 10 kr. — XIII. Újabb adalék a magyar zene történelméhez. *Bartalus István* l. tagtól. 40 kr.

XI. k. I. Ugor vagy török-tatar eredetű-e a magyar nemzet? *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — II. Ugorog iródmű termékek. *Dr. Tilly Iván* l. tagtól. 40 kr. — III. Középkori görög verses regények. *Dr. Tilly Iván* l. tagtól. 30 kr. — IV. Idegen szók a görögben és latinban. *Dr. Koszár Károlytól*. 50 kr. — V. A eszterváciakról. *Vámbery Armin* r. tagtól. 30 kr. — VI. A esküvő módjai és az év bönnyei. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — VII. Telepi Miklós mester magyar katechizmusa 1562-ik évből. *M. István Bata* l. tagtól. 10 kr. — VIII. Kálldi György nyelve. *Dr. Kiss Ignácól*. 50 kr. — IX. A Muhammedán jogtudomány eredetéről. *Goldziher Ignác* l. tagtól. 10 kr. — X. Vámbery Armin. «A magyarok eredete című műve néhány felh állításának bírálata. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 60 kr. — XI. A nyelvfejlődés történelmi folytonossága és a nyelvőr. *Ballaai Mór* r. tagtól. 20 kr. — XII. A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvcszét. I. Válaszom Hunfalvy Pál bírálatt megjegyzésére. *Vámbery Armin* r. tagtól. 30 kr.

XII. k. I. Seneca tragédiái. *Dr. Kiss Ignácól*. 60 kr. — II. Szombatai ódások. *Dr. Nagy Sándortól*. 30 kr. — III. A másviv és yallásörköfesi elem a költészetben a Lombellow. Székhelyből. *Szász Béla* l. tagtól. 30 kr. — IV. A belviszonyragok használata a magyarban. *Kiss Ignác és Munkácsi Bernáttól*. 50 kr. — V. A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvcszét II. *Vámbery Armin* r. tagtól. 50 kr. — VI. Kiktől tanult a magyar irni, olvasni? *Volf György* l. tagtól. 30 kr. — VII. A keresztényül-török nyelvjárás. Irta *Thury József*. 50 kr. — VIII. Nyelvészeti megismerések a mai görögnyelről. *Tilly Iván* l. tagtól. 20 kr. — IX. Boldogasszony, avallásunk istennemesszonya. *Kalmány Lajosól*. 20 kr. — X. A mondakincsünk. *Bernáti Samuel* r. tagtól. 60 kr. — XI. A kunok nyelvéről és nemzetiségéről. *Gr. Kőrös Géza* l. tagtól. 40 kr. — XII. Isola Nogarola. (Székhelyből.) *Abel Jenő* l. tagtól. 50 kr.

XIII. k. I. Ködrum, a munda és az eposz. *Heinrich G.* l. tagtól. 40 kr. — II. A vaják nép multja és jelene. *Barna F.* l. tagtól. 30 kr. — III. Palesztina ismeretének kialakása az utolsó három évtizedben. *Goldziher I.* l. tagtól. 40 kr. — IV. A homeroszi Demeter-hymnusról. *Abel Jenő* l. tagtól. 50 kr. — V. A vajákok pogány vallásáról. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 20 kr. — VI. A régi magyar nyelv szótára. *Szász Gábor* r. tagtól. 10 kr. — VII. Egy kis viaszhang Vámbery Armin ur válaszára. *Budens J.* r. tagtól. 20 kr. — VIII. Ki volt Calpurnia magyar tolmácsa. *Szilágyi K. István* r. tagtól. 10 kr. — IX. Szegedi Lónárt énekeskönyve. *Bogjátsok Mihály* l. tagtól. 50 kr. — X. Szöröndi tanulmányok I. rész. *Jánosovics György* r. tagtól. 30 kr. — XI. A kisebb mivég tragikusok tropusai. *Pétz Vilmostól*. 10 kr. — XII. Heracles. Bankavis Leon hellén drámája. *Tilly Iván* l. tagtól. 30 kr.

XIV. k. I. Az ó- és középkori Terentiusz biográfiáik. *Abel Jenőtől*. 40 kr. — II. Szöröndi tanulmányok. II. rész. *Jánosovics Györgyöl*. 40 kr. — III. A morva nép hitvallásai szokásai. *Barna F.* l. tagtól. 30 kr. — IV. Jelentés ushollén munkákról. *Tilly Iván* l. tagtól. 30 kr. — V. Mythologiai nyomonok a magyar nép nyelvészetben és szokásaiban. *Kalmány Lajosól*. 10 kr. — VI. Etymologium magnum Romaniae. *Pálffy Miklóstól*. 20 kr. — VII. A magyar szótók. *Simonyi Zsigmondól*. 30 kr. — VIII. A nyelvújítás történetéhez. *Simonyi Zsigmondól*. 20 kr. — IX. Szöröndi és accentus. *Bernáti Samuel* l. tagtól. 40 kr. — X. Három francia hellenista és a vajákok. *Tilly Iván* l. tagtól. 20 kr. — XI. Euhemerus reliquiis. *Némethy Gézától*. 50 kr. — XII. Galt latin steganographiája. kapcsolatban a modern steganographiával. *Váhar. Bélatól*. 40 kr.

XV. k. I. Az iszlám vallás megismerési az első négy században. *Dr. Schreiner Mártonól*. 30 kr. — II. Arisztó Klémens költészete. *Horváthi Gyulától*. I. kötet. 50 kr. — III. Közhatalmú szövegek. *Simonyi Zsigmond* l. tagtól. 40 kr. — IV. Az aranyor-

ÉRTEKEZÉSEK

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADEMIA.

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

REDAKTOR

GYULAI PÁL

OSZTÁLYVEZETŐ.

XV. KÖTET, VIII. SZÁM.

A HANGSÚLY

A SZLÁV NYELVEKBEN.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Dr. ÁSBÓTH OSZKÁRTÓL.

Ára 80 kr.

BUDAPEST.

1890.

